

УДК 657.633:334.735

Воронко Р.М.
кандидат економічних наук,
доцент кафедри аудиту
Львівської комерційної академії

УДОСКОНАЛЕННЯ РЕВІЗІЙНОЇ РОБОТИ НА РІЗНИХ РІВНЯХ УПРАВЛІННЯ КООПЕРАТИВНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

IMPROVEMENT OF REVISION WORK AT DIFFERENT LEVELS OF COOPERATIVE COMPANY MANAGEMENT

АНОТАЦІЯ

В статті досліджено теоретичні підходи до визначення сутності ревізії. Визначено індивідуальні ознаки ревізії як основної форми економічного контролю у споживчій кооперації України, її функції, завдання, регламентацію. Розглянуто організаційні засади створення і функціонування контрольно-ревізійних підрозділів та шляхи вдосконалення їх діяльності для забезпечення ефективної системи контролю.

Ключові слова: ревізія, контроль, форма контролю, метод контролю, споживча кооперація, система.

АННОТАЦИЯ

В статье исследованы теоретические подходы к определению сущности ревизии. Определены индивидуальные признаки ревизии как основной формы экономического контроля в потребительской кооперации Украины, ее функции, задачи, регламентация. Рассмотрены организационные основы создания и функционирования контрольно-ревизионных подразделений и пути совершенствования их деятельности для обеспечения эффективной системы контроля.

Ключевые слова: ревизия, контроль, форма контроля, метод контроля, потребительская кооперация, система.

ANNOTATION

Theoretical approaches to determining the nature of the revision are investigated. Specific features of revision as the main form of economic control in consumer cooperatives of Ukraine, its functions, tasks and regulations are identified. Organizational principles of control and audit bodies creation and functioning and ways to improve their activities to ensure effective controlling system are considered.

Keywords: revision, control, form of control, control method, consumer cooperation, system.

Постановка проблеми. Перехід України до ринкової економіки супроводжується характерними кризовими явищами, які негативно позначились і на розвитку споживчої кооперації, що проявилось у скороченні обсягів її діяльності, зниженні віддачі економічного і соціального потенціалів, погіршенні загальних економічних показників діяльності значної кількості підприємств. Неповна адаптованість системи до ринкових умов господарювання зумовила деформацію підходів до управління споживчою кооперацією, що проявилось у втраті балансу між централізацією та децентралізацією у прийнятті управлінських й господарських рішень. Загострення конкурентної боротьби відбувається в умовах втрати споживчими товариствами, їх спілками та створеними ними підприємствами свого майна. За оцінками фахівців із споживчої кооперації, за період незалежності система втратила понад 80% свого майна, сут-

тєво зменшилася її частка на ринку роздрібною торгівлі [1].

Історично споживча кооперація сформувалась як складна багаторівнева система, до якої входять споживчі товариства, їх спілки і створені ними підприємства та установи. Існуюча на сьогодні побудова системи споживчої кооперації України не повною мірою узгоджується з положеннями Закону України «Про споживчу кооперацію» [2], оскільки споживчі товариства є прямими засновниками лише райспоживспілок, а споживспілки вищих рівнів зараз виконують визначені повноваження та функції на суперечливих підставах, так як вони не завжди були делеговані їм споживчими товариствами.

З метою зупинення цих негативних процесів і збереження цілісності системи постановою ХХІ з'їзду споживчої кооперації України була затверджена Програма подальшого реформування споживчої кооперації України [1], на виконання якої проведені ґрунтовні реформи та розроблені широкомасштабні заходи, що базуються на сучасних кооперативних теоретичних розробках, наукових рекомендаціях і прогнозах. Стосуються вони і системи кооперативного контролю, оскільки при розробці заходів щодо підвищення ефективності діяльності підприємств і організацій та стратегії розвитку споживчої кооперації не завжди забезпечувався належний контроль за виконанням, що зумовлювало їх низьку віддачу.

Удосконалення системи внутрішнього контролю у споживчій кооперації України, яке відбувається в даний час, пов'язане із усуненням тих недоліків, що мали місце на попередніх етапах її розвитку, і призупиненням наявних негативних процесів. Одночасно змінюються цілі, завдання і принципи контролю, спрямовані на раціональне використання всіх видів ресурсів, запобігання випадкам здійснення працівниками недоцільних і неправомірних операцій та забезпечення розповсюдження позитивного досвіду, який досягнуто в процесі господарювання.

Ринкові перетворення та ускладнення економічних взаємовідносин між різними ланками, які відбуваються у споживчій кооперації, вимагають системного, комплексного підходу до визначення місця ревізії в управлінні. Це, відповідно, спонукає до вдосконалення організа-

ційної структури контрольно-ревізійних служб системи споживчої кооперації та підходів до здійснення ревізійної роботи на різних рівнях управління кооперативним господарством.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематику сутності ревізії та її значення як важливої форми контролю розглядали у своїх наукових працях багато українських і зарубіжних вчених, зокрема, С.В. Бардаш, М.Т. Білуха, В.П. Бондар, Ф.Ф. Бутинець, Н.Г. Виговська, Л.В. Гуцаленко, В.А. Дерій, І.К. Дрозд, З.Б. Живко, В.Г. Жила, Є.В. Калюга, Н.М. Малюга, Т.В. Микитенко, Л.В. Нападовська, Н.І. Петренко, І.О. Ревак, В.С. Рудницький, Б.Ф. Усач, В.О. Шевчук та ін. Дослідження цих вчених мають вагомий вплив на розвиток теорії і практики контрольно-ревізійної роботи в Україні.

У своїх роботах вказані науковці торкаються питань ідентифікації однієї із форм контролю – ревізії, її змістовних характеристик, видової структури, об'єктів, суб'єктів, організації і методики тощо. Проте, не зважаючи на досить велику кількість публікацій, на сьогодні залишаються недостатньо розкритими питання щодо концептуальних засад ревізійної роботи та її вдосконалення на різних рівнях управління кооперативним господарством.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Визначення індивідуальних ознак ревізії як основної форми контролю у споживчій кооперації України та обґрунтування потреби її вдосконалення в умовах сьогодення для забезпечення вирішення певного комплексу завдань, які в цілому узагальнюються діючою системою контролю.

Виклад основного матеріалу дослідження. Сутність ревізії доцільно розглядати, починаючи із встановлення етимології цього слова. Так, у перекладі з латинської *revizio* означає «перегляд», або «знову оглядаю». Тобто, виходячи з цього, ревізія є в основному документальним вивченням тих операцій, які відбулися раніше, з метою контролю їх достовірності, законності та економічної доцільності.

Згідно з тлумачним словником, ревізія трактується як перевірка правильності й законності діяльності підприємства, установи, організації або службової особи. Інше значення цього слова – це документальний контроль за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, фірми, організації, дотриманням чинного законодавства з фінансових питань, достовірності обліку та звітності, викриття недостач, розтрат і підробок, попередження фінансових зловживань [3, с. 1205].

Ревізія завжди була важливим інструментом управління. І хоча це визнають практично всі вчені, на сьогодні ще існують розбіжності щодо трактування змісту цієї категорії як в наукових джерелах, так і в нормативних документах, що визначають правові засади її функціонування. При визначенні ролі ревізії в сьогодинських

умовах ускладнення економічних відносин у порівнянні з тим, як вона себе позиціонувала у минулому, потрібен не однобічний, а комплексний підхід.

З позиції М.Т. Білухи та Т.В. Микитенко, «ревізія – метод заключного (ретроспективного) контролю, який дає можливість зробити всебічну оцінку виробничої і фінансово-господарської діяльності компанії, підприємства та інших об'єктів підприємницької діяльності щодо виконання виробничих і фінансових планів, витрачання матеріальних і трудових ресурсів, результатів комерційної діяльності за обриваний період, забезпечення збереження власності, виявлення резервів підвищення ефективності виробництва і удосконалення якості продукції, її конкурентоспроможності на внутрішньому і світовому ринках» [4, с. 35]. Ми не можемо повністю погодитись з такою думкою, оскільки ревізія є формою контролю і здійснюється на всіх стадіях його проведення, а не лише на заключному. У той же час, логічним є під час ревізії контроль фінансово-господарської діяльності, який дає можливість встановити причини порушень та умови, які сприяли їх виникненню.

Л.В. Гуцаленко, В.А. Дерій та М.М. Коцупатрий визначають ревізію як форму документального контролю за фінансово-господарською діяльністю підприємства, установи, організації, дотриманням законодавства з фінансових питань, достовірності обліку і звітності; спосіб документального викриття недостач, розтрат, привласнень та крадіжок коштів і матеріальних цінностей, попередження фінансових зловживань [5, с. 9]. Подібне визначення ревізії дає Б.Ф. Усач [6, с. 35].

Так само, але вже як метод документального контролю трактує ревізію група інших вчених [7, с. 189; 8, с. 194].

Ф.Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська і Н.І. Петренко визначають ревізію як метод господарського контролю діяльності підприємства і його підрозділів за певний період часу з метою встановлення законності, доцільності та ефективності здійснення господарських операцій, забезпечення збереженості майна, правильності і достовірності обліку і звітності [9, с. 35].

У всіх цих випадках ревізія визначена як форма (метод) лише документального контролю без врахування того, що в процесі її проведення можуть використовуватись й інші не документальні (фактичні) методичні прийоми. Також акцент робиться на фінансові питання, і не приділяється належної уваги пошуку резервів підвищення ефективності господарювання.

В.Г. Жила визначає ревізію як сукупність контрольних дій за діяльністю підвідомчих підприємств та організацій, що здійснюються за дорученням керівника вищого органу управління ревізійною групою або ревізором, при яких встановлюються законність, достовірність та економічна доцільність здійснених госпо-

дарських операцій, а також правильність дій посадових осіб, що брали участь у їх проведенні [10, с. 7]. На нашу думку, предметом ревізії мають бути не тільки здійснені господарські операції, але й ті, які відбуваються в реальному режимі часу або підлягають здійсненню (наприклад, передбачувані видатки тощо). Тобто, суто ретроспективне спрямування ревізії є, на наш погляд, не виправданим. Не приділяється в даному випадку увага ревізії і як засобу покращення та підвищення ефективності господарської діяльності.

Інше бачення щодо ревізії має Л.В. Дікань, вважаючи її перш за все засобом виявлення фактів зловживань, безгосподарності, ставлення до виконання службових обов'язків, порушень фінансової дисципліни, чинного законодавства. Ревізія також вивчає суб'єкт підприємницької діяльності в статичній, ретроспективно, тобто після завершення господарських процесів. Під час її проведення аналізуються причини, умови виникнення та наслідки порушень; виявляються невикористані резерви виробництва; перевіряється система забезпечення збереження засобів та предметів праці, а також дотримання чинних стандартів з обліку та звітності [11, с. 137–138]. Приділяючи, що, на нашу думку, є досить важливим, крім інших компонентів, значну увагу аналізу причин, умов виникнення та наслідків порушень, а також виявленню невикористаних резервів, автор, як і попередні вчені, забуває про стратегічну спрямованість ревізії, яка в умовах сьогодення є дуже актуальною.

Таким чином, одні вчені відносять ревізію до методу чи способу заключного (ретроспективного) контролю, інші – розглядають як форму наступного документального контролю, треті – як сукупність контрольних дій. Проте, на нашу думку, у всіх випадках мають місце певні суперечності щодо природи виникнення і розвитку ревізії та не в повній мірі розкриваються її характерні риси, пов'язані із сучасними реаліями, в яких опинилися суб'єкти господарювання.

На нашу думку, ревізія – форма контролю, яка є сукупністю контрольних дій за діяльністю підвідомчих підприємств та організацій і здійснюється за дорученням керівника вищого органу управління з метою: встановлення законності, достовірності та економічної доцільності здійснених й запланованих господарських операцій; правильності дій посадових осіб; оцінки ефективності системи забезпечення збереження майна і достовірності обліку та звітності; аналізу причин, умов виникнення й наслідків порушень; виявлення невикористаних резервів покращення діяльності і попередження фінансових зловживань. Тобто ми вважаємо, що контрольні дії ревизора слід спрямовувати не тільки на минулі, а й на майбутні події і завдяки періодичній присутності ревизора на підконтрольному об'єкті забезпечити, разом зі службою внутрішнього контролю, виконання

дієвої превентивної функції. Щоправда на відміну від інших форм контролю ревізія має чіткий правовий статус, який визначає межі її поширення, терміни проведення, права та обов'язки осіб, що проводять ревізію, і посадових осіб, діяльність яких перевіряється, порядок оформлення і розгляду результатів ревізії. Проте, на наш погляд, такі підходи до проведення ревізії в сучасних умовах потрібно змінювати на більш прогресивніші.

Розглядаючи контрольні функції Державної контрольно-ревізійної служби України, В.О. Шевчук відмічає, що з огляду на наступний характер цих функцій, переважаючими формами здійснюваного нею контролю є ревізії та перевірки діяльності господарюючих суб'єктів [12, с. 237]. Проте необхідність підвищення ефективності контрольних функцій цієї служби вимагає використання нею форм контролю, які б забезпечували підвищення його превентивності та оперативності. Тобто від ревізії вимагається нове бачення її ролі в системі менеджменту щодо попередження і запобігання негативним явищам в господарській діяльності.

Мета ревізії реалізується через виконання певних завдань, які, в свою чергу, розкриваються у визначених функціях ревізії. До таких функцій окремі вчені відносять: розробку та впровадження в практику наукових способів та прийомів; перевірку законності, доцільності та достовірності; виявлення причин та умов, які сприяють порушенням; виявлення та відшкодування порушень; профілактику порушень; розробку заходів щодо усунення обставин, які сприяють порушенням; контроль за виконанням [11, с. 142]. На нашу думку, до названих доцільно додати мобілізуючу функцію ревізії, яка має забезпечити використання передового досвіду, виявленого за наслідками контролю, та виховну функцію, покликану прищепити працівникам почуття бережливого відношення до майна та коштів підприємства. Ці функції сприятимуть підвищенню трудової дисципліни й творчої активності працівників підприємства.

Система споживчої кооперації характеризується складною організаційною структурою, наявністю багатьох видів діяльності та великої кількості організацій, підприємств, філій, відокремлених підрозділів. Для таких підприємств корпоративного типу завжди буде актуальним питання оптимізації управління і контрольної функції зокрема, оскільки вища ланка керівництва не завжди отримує достовірну інформацію про стан підконтрольних об'єктів, так як не займається безпосереднім контролем щоденних операцій і подій, які відбуваються у структурних підрозділах більш нижчого рівня.

Домінуючою формою контролю господарської діяльності у системі споживчої кооперації була і залишається на сьогодні ревізія. Хоча, згідно ст. 15 Закону України «Про споживчу кооперацію», до проведення ревізій фінансово-господарської діяльності споживчих товариств, спілок та

підпорядкованих їм підприємств, крім ревізійних комісій (ревізорів) або контрольно-ревізійного апарату відповідних спілок, можна залучати і аудиторські організації [2]. Контрольні органи обираються і звітуються перед вищим органом управління спілки, яким є з'їзд (конференція), або загальними зборами членів (зборами уповноважених) споживчого товариства.

Оскільки основним завданням органів управління споживчої кооперації є ефективний розвиток усіх галузей діяльності, то ревізія повинна не тільки усувати порушення у господарській сфері, але й активно допомагати розробляти заходи щодо зростання ресурсного потенціалу кооперативних підприємств, вносити пропозиції із запровадження дієвих механізмів, які б забезпечували збереження власності, конкурентні і економічні переваги.

Якщо проаналізувати організаційну побудову споживчої кооперації, то побачимо, що станом на 1 січня 2014 р. у ній функціонувало 2 409 споживчих товариств і районних споживчих спілок, які належать до 23 спілок обласного рівня та АР Крим [13, с. 7–10]. Відповідно, щоб охопити контрольно-ревізійною роботою таку велику кількість споживчих товариств, спілок та підпорядкованих їм підприємств, організацій й установ і забезпечити якісне виконання контрольних процедур, керівництво Укоопспілки має у своєму розпорядженні ревізійні комісії (ревізорів) та контрольно-ревізійний апарат відповідних спілок і Всеукраїнської центральної спілки споживчих товариств України.

В умовах реформування системи споживчої кооперації потрібні якісні зміни у кількісному і змістовному наповненні тих функцій, які пови-

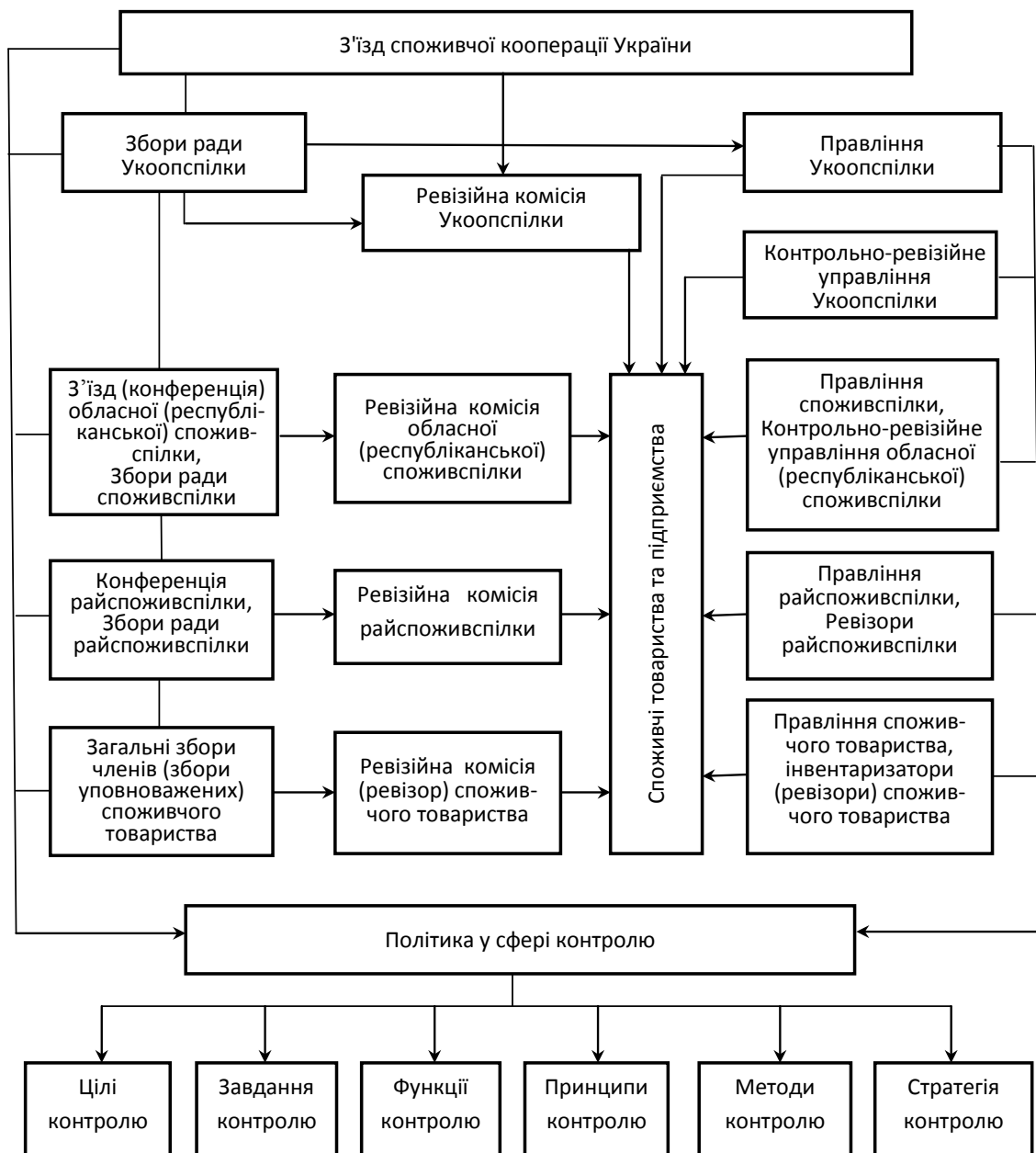

Рис. 1. Структура системи управління і контролю у споживчій кооперації України

нні виконувати ревізійні служби. З врахуванням змін в засадах організації споживчої кооперації України, збереженням її діючої загальної структури та визнанням споживчих товариств прямими засновниками спілок районного, обласного (республіканського) і центрального рівнів внутрішній контроль, будучи однією із функцій системи управління, мав би мати такий вигляд (рис. 1).

Багатогалузева діяльність споживчої кооперації вимагає як розгалуженої структури управління, так і контролю та вирішення таких специфічних проблем:

- велика кількість контролюючих підрозділів (служб) потребує чіткої координації їхньої діяльності;

- забезпечення максимально можливого ступеня незалежності підрозділів (служб) внутрішнього контролю від виконавчих органів;

- визначення і закріплення у внутрішніх регламентуючих документах функцій служб і працівників, зайнятих внутрішнім контролем;

- регламентація контролюючого впливу вищестоящих органів управління на фінансово-господарську діяльність нижчестоящих організацій та їх контрольних підрозділів.

Функції внутрішнього контролю у системі споживчої кооперації розділені між організацій-

ними рівнями управління таким чином, що працівники контрольних підрозділів вищого рівня перевіряють діяльність підвідомчих підприємств і керівників нижчого рівня. Для забезпечення неупередженості і достовірності контрольної інформації важливо розподілити обов'язки між декількома працівниками служби внутрішнього контролю вищого рівня управління системи споживчої кооперації. Так само питання, які не потребують присутності на місцях, при наявності сучасних інформаційних технологій, повинні вирішуватись на більш високих рівнях управління. Зокрема, це може стосуватися розробки методології внутрішнього контролю.

Політика у сфері контролю передбачає визначення мети, завдань, функцій, принципів та самої методики здійснення контрольної ревізійної роботи і розробку стратегії у цьому напрямку. Процес організації і проведення ревізії та використання її результатів відображає процедурний аспект контролю й повинен забезпечити якісний зміст тих процедур, які його супроводжують. Схематично це можна зобразити так (рис. 2).

Санкціонування знаменує початок проведення ревізії і передбачає складання відповідного документу, який є аргументованою підставою для виконання контрольних дій на об'єкті

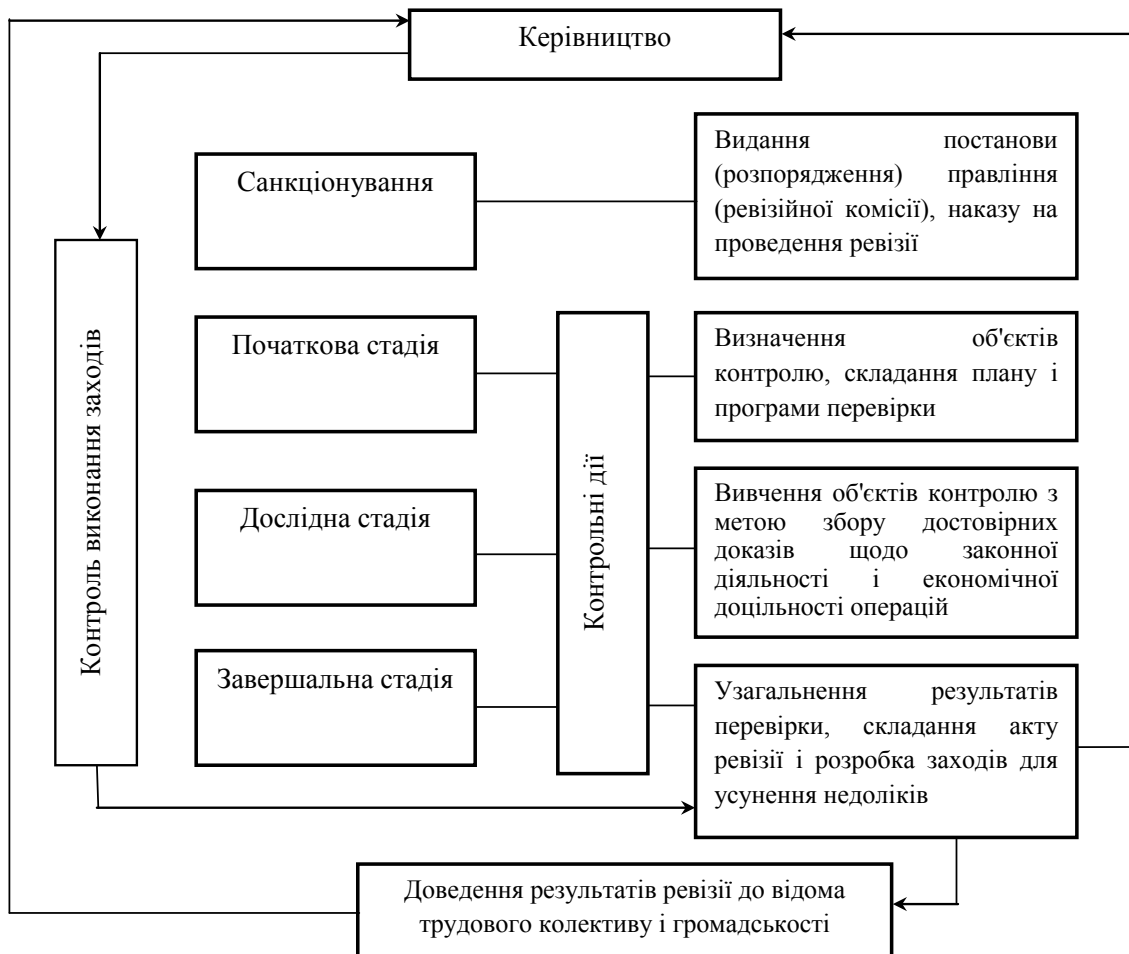

Рис. 2. Схема здійснення ревізії і використання її результатів.

перевірки. Таким документом для проведення ревізії є постанова (розпорядження) ревізійної комісії відповідного рівня управління системи споживчої кооперації або наказ керівника, у яких зазначають інформацію про організацію (підприємство), що підлягають ревізії, прізвища ревізорів та членів бригади, призначених для її проведення, терміни проведення (початок і закінчення), строки подання акту ревізії.

Процес виконання контрольних дій передбачає визначення порядку здійснення ревізії. При цьому на основі сформульованої мети і завдання, затвердженого головою (заступником голови) правління споживспілки, яка призначила ревізію, а в ревізійній комісії – її головою, відбувається підготовка до проведення ревізії із вибором потрібної методики, котра б забезпечила отримання найкращих результатів контролю.

Ревізії проводяться відповідно до одержаних завдань, які є підставою для складання членами ревізійної групи робочих планів, у яких, крім конкретних об'єктів, вказують обсяги робіт, які підлягають виконанню під час проведення ревізії, способи перевірки (суцільний чи вибірко-вий), строки виконання контрольних дій.

Застосування різних методичних прийомів фактичного і документального контролю на дослідній стадії проведення ревізії дає змогу ревізору отримати свідчення про відповідність здійснених господарських операцій нормам чинного законодавства та іншим визначеним критеріям і на підставі наявної інформації й власної фахової підготовки сформувати також невідомі характеристики об'єктів перевірки. Зібрана інформація повинна бути достатньою для формулювання обґрунтованих висновків, необхідних для складання акту ревізії.

Складання підсумкового документу – акту ревізії відбувається на завершальній стадії її проведення. У цьому документі відображаються основні показники господарської діяльності організації, що ревізується, виявлені недоліки в роботі, стан обліку матеріальних і фінансових ресурсів та пропозиції щодо поліпшення роботи й усунення недоліків.

Результати проведеної ревізії обов'язково розглядаються на зборах колективу організації, де вона відбулася, а при потребі – на засіданнях правління та ревізійних комісій, що призначили ревізію, а також на загальних зборах пайовиків (зборах уповноважених) або зборах рад споживспілок.

Не менш важливим є останній етап ревізії, який передбачає контроль за виконанням рішень, що ухвалені за результатами проведеної ревізії і здійснюється на основі інформації про усунення виявлених недоліків та порушень обов'язковим підприємством.

Ефективність контрольно-ревізійної роботи у системі споживчої кооперації в значній мірі залежить від кваліфікації ревізорів, які, крім якісної теоретичної підготовки і значного практичного досвіду, повинні вміти правильно орі-

єнтуватися у найскладніших ситуаціях, що виникають у процесі проведення ревізії.

Ефективність системи внутрішнього контролю і ревізії повинна оцінюватися за ступенем досягнення поставлених перед нею мети і завдань. Також доцільно встановити, наскільки належним чином виконуються визначені функції. Показниками ефективності при цьому можуть бути: сума виявлених порушень і зловживань (прямий вартісний ефект); зменшення або й відсутність потреби у проведенні зовнішнього аудиту та витрат на інші аудиторські послуги (побічний вартісний ефект); підвищення дієвості та результативності управлінської ланки у досягненні цілей діяльності підприємства (управлінський ефект); попередження можливих порушень, зловживань і недоцільних операцій (превентивний ефект).

Висновки. Таким чином, внутрішній контроль у системі споживчої кооперації України, який здійснюється в основному у формі ревізії, має на меті забезпечити стабільне ведення господарської діяльності шляхом оцінки подій і фактів господарської діяльності підприємства з позиції економічної ефективності її здійснення, дотримання нормативно-правових актів, які регулюють таку діяльність, спостереження за ходом виконання запланованих показників, виявлення в ході проведення аналізу та усунення порушень фінансової дисципліни і відшкодування завданих підприємству збитків. Важливе значення має також перевірка дотримання інших обмежуючих параметрів розвитку бізнесу та вжиття необхідних профілактичних заходів з метою недопущення будь-яких порушень у майбутньому задля сприяння зростанню показників діяльності підприємств і організації споживчої кооперації.

Система внутрішнього контролю споживчої кооперації повинна бути зорієнтована на покращення якості інформаційного забезпечення менеджменту достовірними і структурованими даними, необхідними для управління внутрішньосистемними процесами.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Програма подальшого реформування споживчої кооперації України, затверджена постановою XXI з'їзду споживчої кооперації України 4 жовтня 2012 р. // Вісті. – 2012. – № 42. – С. 4–5.
2. Про споживчу кооперацію: Закон України від 10 квітня 1992 р. № 2265-II [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2265-12>.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови; уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.: Ірпінь: ВТФ «Перун», 2009. – 1736 с.
4. Білуха М.Т. Фінансовий контроль: теорія, ревізія, аудит: [підручник] / М.Т. Білуха, Т.В. Микитенко. – К.: Українська академія оригінальних ідей. – 2005. – 888 с.
5. Гуцаленко Л.В. Державний фінансовий контроль: [навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл.] / [Л.В. Гуцаленко,

- В.А. Дерій, М.М. Коцупатрій]. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 424 с.
6. Усач Б.Ф. Контроль і ревізія: [підручник] / Б.Ф. Усач. – К.: Знання-прес, 2004. – 253 с.
  7. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія: [підручник] / [Ф.Ф. Бутинець, С.В. Бардаш, Н.М. Малюга, М.І. Петренко]; вид. 2-ге, доп. і перероб. – Житомир: ЖІТІ, 2000. – 512 с.
  8. Живко З.Б. Контрольно-ревізійна діяльність: [навч. посіб.] / [З.Б. Живко, І.О. Ревак, М.О. Живко]. – К.: Алерта, 2012. – 496 с.
  9. Бутинець Ф.Ф. Контроль і ревізія: [підручник] / [Ф.Ф. Бутинець, В.П. Бондар, Н.Г. Виговська, Н.І. Петренко]. – Житомир: ПП «Рута», 2006. – 560 с.
  10. Жила В.Г. Ревізія та аудит / В.Г. Жила. – К.: МАУП, 1998. – 96 с.
  11. Дікань Л.В. Контроль і ревізія: [навч. посіб.]– 2-ге вид., перероб. і доп. Л.В. Дікань, / – К.: Знання, 2007. – 327 с.
  12. Шевчук В.О. Контроль господарських систем в суспільстві з перехідною економікою. Проблеми теорії, організації, методології: [монографія] / В.О. Шевчук – К.: Київ. держ. торг.-екон. ун-т, 1998. – 371 с.
  13. Показники господарсько-фінансової діяльності підприємств і організацій спілок споживчих товариств АР Крим, областей за 2013 рік / Всеукраїнська центральна спілка споживчих товариств України (Укркоопспілка). – К.: 2014. – 54 с.